

Falle 1977
juni 1977

Professor Frede Castberg

«glemmer» studentstreiken i 1941

bmv
1943

104223

Av Leiv Storhaug

Etterhvert som man pløyer gjennom en mengde bøker om forholdene under okkupasjonen slår det en hvilket behov det er for mer korrekt fremstilling av historien. Ta f. eks. professor dr. juris Frede Castbergs bok «Minner», utgitt i 1971 på Universitetsforlaget. Forfatteren underviste i statsrett og folkerett ved Oslo Universitet og ble dettes rektor i 1952. Han var dessuten konsulent for Utenriksdepartementet og har gitt — også i okkupasjonstiden — betenknninger og råd om folkerettslige spørsmål. Hans forfatterskap omfatter foruten statsrett og folkerett også forvaltningsrett, rettsfilosofi og statsvitenskap. Det er preget av grundighet og nøyaktighet. — Når man kommer over en bok som gjengir hans minner om politiske begivenheter og som i forordet oppgir bygge på fortløpende notater og tar sikte på være et «historisk kildekrutt», venters man samme nøyaktighet i fremstillingen.

Det kan vel råde enighet om at en historisk fremstilling som utelater omtale av et vesentlig punkt, ikke gir ettertiden noe fullstendig bilde av det som virkelig skjedde. At det til og med kan hende billedet blir galt.

— La oss til eksempel se på hans fremstilling av utviklingen ved Universitetet i høstsemesteret 1941 — en meget kritisk fase — særlig etter unntagelsestilstanden 10. september 1941, da Hansteen og Wickstrøm ble skutt.

Professor Castberg avslutter sin behandling av forholdene ved Universitetet i 1941 med å opplyse at det store flertall av universitetslærere delte hans oppfatning: at studentene burde fortsette sine studier ved Universitetet og rennonsere på å streike, men at på mange hold ble Universitetet og studentene kritisert for dette standpunkt. Han forteller dette i forbindelse med et flammende opprop til studentene om å forlate Universitetet som dukket opp omkring 1. desember 1941.

Av milepeler forut i høstsemesteret nevner han at tyskerne 2. september 1941 bestemte at det skulle flagges på alle bygninger for finnenes gjenerobring av Viborg, men at Universitetet demonstrerte ved å la flaggstangen bli stående tom. Videre nevner han dr. Knabs avsettelse av rektor Seip og kollegiet ved Universitet 11. september 1941 og

at dr. Knab i møte i Åulaen samme dag gav beskjed om at dersom Universitets lærere innstillet sin virksomhet, ville de bli stillet for standrett. Endelig er nevnt i hans bok at noe senere på høsten avsatte okkupasjonsmakten studentutvalgene.

Hver for seg er disse opplysninger korrekte, men det forties i boken følgende begivenheter:

Studentene gikk faktisk ved anledningen til total streik ved Oslo Universitet. Som tillitsmann for NS-studentene ble jeg i den anledning innkalt til dr. Ohm i Gestapo, som krevde at jeg på stedet skulle sette opp en liste over ti studenter, som kunne tenkes ha inspirert streiken.

Dette avsto jeg under henvisning til at okkupasjonsmakten kunne finne på å skyte studentene. Det kan vi, svarte dr. Ohm og tilføyet at hvis man ikke fikk listen fra meg, ville man skaffe seg den fra annet hold og sette meg øverst på listen. Jeg fastholdt at jeg ikke ville medvirke og oppfordret dr. Ohm til å overlate til meg å takle studentstreiken. Da kunne det hende denne ble avvirket uten bruk av slike drastiske midler. Dette ble overveiet, men dr. Ohm lot meg også forstå at man hadde meget kort tid på seg til å få slutt på streiken.

Fra møtet på Terrassen gikk jeg rett til Universitetsplassen, hvor professor Frede Castberg befant seg sammen med en gruppe studenter i en samtale som forstummet da jeg gikk bort til gruppen og gav et kort referat av møtet hos dr. Ohm sammen med anmodning om at de gav signal til avblåsning av streiken. — Og det gikk vel snaut et kvarter før studentene tok til å strømme tilbake til lesesalene.

Når professor Castberg oppgir at hans nevnte bok er bygget på fortløpende notater, er det egnet til å forbause at han har «glemt» at det faktisk kom så langt som til streik ved Universitetet og hvordan denne ble avvirket. Dr. Ohm var nemlig langt fra ukjent for ham. Man finner i boken et helt kapittel om hans samtaler med dr. Ohm og opplysninger om at professor Castberg i 1942 og 1943 snakket fritt ut til dr. Ohm om Tyskland og nasjonalsosialismen. For egen regning vil jeg føye til at noe særlig lurt var dette neppe,

hensett til at dr. Ohm tilhørte Reinhardts avdeling IV (Gestapo) i det tyske sikkerhetspoliti, som brukte samtaler med professor Castberg og andre gode nordmenn til kartlegging av okkupasjonsterrenget til bruk i påkommende tilfelle. Avdelingen var Terbovens organ for spaning og arrestasjoner. Dens rapporter til ham kan ha medvirket til at Terboven ved Aulabrannen bestemte seg for skyting av hver tiende student og å sende resten til Østfronten for innsats der. Da studentene og universitetslærerne ble arrestert 30. november 1943, lykkedes det imidlertid ved sterk innsats fra NS-folk å få stanset arrestasjonene straks den første arrestasjonsfølgen var over og å få løslatt så mange studenter at bare en mindre del av studentene ble sendt ut av landet og ikke til Østfronten. Som et biprodukt av denne aksjon fra NS-hold ble også universitetslærerne sluppet fri, deriblandt professor Castberg slik at denne kunne flykte til London over Sverige.

Når professor Castberg nevner i sin bok at dr. Ohm var rasende over Castbergs flukt og gjorde hva han kunne for å skade ham, kan nevnes at dr. Ohm var rasende på andre og — deriblandt undertegnede som han forlangte arrestert på grunn av innsats for løslatelse av studentene. Imidlertid var det tyske politi også velsignet med en mer sympatisk avdeling enn romertall IV, nemlig III som rapporterte om stemning i okkupert område egentlig hørte under og som var utrustet med norskvennlige tjenestemenn som Herbert Noot og Richard Dehn. Og det var denne avdeling som bak Terbovens rygg krysset hans planer ved direkte kontakt over Berlin — gjennom Himmler til Hitler — ved flere anledninger. Således ved studentarrestasjonene. Av størst betydning var imidlertid «påskeopprøret» i 1945 — en begivenhet jeg vil kommentere i en senere artikkel.

Leiv Storhaug